

SZEGEDI-SZABÓ BÉLA
Laterna magica

In memoriam Zrínyi IV. Miklós gróf

1.

Este volt, amikor a vár ablakához intett Alapy Gáspár, nővérem fia.

Odakünn az éjszaka fényárban úszott: lándzsák hegyére tűzött gyertyák világítottak a tüzes síkon.

Különös égi boldogság és fájdalom ostromolta szívemet.

– Csak azt sajnálom, hogy el nem búcsúzhatom a fiamtól – mondtam Gáspárnak, amikor már együtt bámultuk a narancsvörös színekben lobogó tájat.

– György jó helyen van – válaszolta –, Kanizsánál várja a törököt.

Alapy Gáspárt igen szerettem, arcán újra meg újra felismerni véltem drága nővérem gyöngéd vonásait: a kékeszöld szem alatti finom orrot, azt a határozott, de mégis harmonikus arcélt, amely mintha nem ismerte volna a felette lebegő árnyak hatalmát sem.

– Halálom esetén te leszel a várparancsnok – szoltam feléje, majd a szobámba vonultam, egyedül és magányosan, mert úgy hittem, már mindent láttam, amit látnom adatott.

Többre nem, csupán egy pohár vízre szomjaztam. Miután fürdőt vettem, az ágyam szélére ülve sokáig bámultam a méretes olajfestményre, amelyről drága anyám, Karlovics Ilona nézett vissza rám.

Úgy éreztem, még utoljára beszélhetnénk, csak úgy, szavak nélkül, egyberingó tekintetünk néma és mondhatatlan ízével.

Felrémltettem a múlt: hajnali párákba vesző, illatos rétek, visszhangos barlangok mélye a szakadéokban, búzamezők ringása, vörös pipacsok, amelyek, mint vérnek foltjai virítanak a végtelenbe játszó kalásztenger mellkasán, a tenger azúrkék, vízszintes oszlopai, amelyek bikaként rúgják fel magukat a viharos habokból.

S hirtelen, mintha elszökött volna mellőlem az ébrenlét, álmodva néztem magam elé: csodálkozva vettem tudomásul, hogy mindenütt átjárható a fal, amely szobámat körülveszi, s hogy bárki bejöhet rajta kopogtatás nélkül.

Csak homályosan emlékszem, hogy Gáspár betarkogott a meleg paplannal.

Odakinn, a vár udvarán hatalmas halomba hordták a fát. Még tompán hallottam a kemény rönkök egymásra zuhanását.

2.

Azt a kis házat, amelyet sokszor oly üzötten kerestem – azon az éjjelen, mély álmomban – meg is találtam, a szigetvári templom mögött. Kívülről takarosnak tűnt, de a szoba sarkában itt-ott pókhálónadékok hintáztak. Ahogy beljebb haladtam, a tér szűkülni kezdett, a végén már csak egy asztalnyi hely maradt. Lábamat összehúzáva, összezsugorodva ültem le a székre. A szomszédos falra ovális ablakot vágtak. Ezt a házat sem itáliai építőmester tervezte, gondoltam, majd kardom az ölemben tartva húztam meg magam egy szögletben, amely annak ellenére, hogy nem hagyott túl sok lehetőséget a mozgásra, hordozott magában valami kikísérletezett otthonosságot, az emléket nélkülöző véglegesség boldog *idejét*.

Az ovális résben egy fürge szempár villant.

Közelebb léptem, hogy leleplezzem. Váratlanul egy mészféher arcú, ismeretlen alak állt velem szemben, homlokát dörzsölgette, hogy serkentse vérenek lassú áramlását. Szemét lehunyva kétfelől masszírozta kopasz fejét. Sem boldognak, sem boldogtalannak nem látszott. Inkább a bölcsesség billegtette hosszúkás bajszát.

Sajátos módon készítette a kávéját, akár rézedényükben, dzsezvájukban a sztambuli törökök, fölfuttatta a bugyogó vízben, majd az utolsó pillanatban lekapta a rögtönzött tűzhelyről; ez a művelet kölcsönözte feketéjének a szirupos, homoksűrű jelleget. Pörköltkávé-illat szállta meg a szobát.

– Csodálkozol, hogy itt vagyok? – kérdezte.

– Ó, dehogy, csak a tengert szeretném látni – néztem rá, magamat is meglepve furcsa óhajommal.

– Tudom, mindenki a tengert óhajtja – mondta, majd, mintha mi sem lenne természetesebb, kitérte a háta mögötti, széles, csontfehér ajtót, utat adva a beáramló, déli fénynek.

Legnagyobb meglepetésemre feltárult előttem teljes nagyságában, tajtékos hullámaival az Adria.

– Parancsolj – mondta nyugodtan, és könnyeden odébb lépett.

Szavai, mint a friss dalmát borok, bugyborékolnak.

– Menj, fürödj meg, vedd magadhoz a tengert.

Tétován léptem ki az ajtón.

A tenger, akár a megtelt szenteltvíztartó, pihent előttem, elterülve, hadihajók ringtak rajta, harci zászlókkal díszítve. Dél felől vihar közeledett. Az ég fellegei

vészjóslóan torlódtak odafenn. A hajók mit sem sejtve, csigalassúsággal mozogtak. Különös, bágyatag, vészjósló nyugalom uralt mindent. A vi-torlák ponyvái némán rázkódtak a szélben.

Az álmom kis kopasz alakja váratlanul hoz-zám lépett, megdörzsölte homlokát, majd kis ezüstkanalával módszeresen tisztogatni kezdte zaccos porceláncsészéjét, hosszú, kaméleonszerű nyelvével pedig ki is nyalogatta.

– Ha akarod, jósolhatok – mondta otthonosan.

Maszk mögül beszélt, de bizalmasan, és ilyenkor – akár a kicserepesedett, szikkadt föld – lát-hatóvá váltak arcán a repedések.

– Ne kérdezd, ki vagyok – szóló nevetve, majd kezembe nyomta kávéját.

Szulejmán! – villant bennem a felismerés, de mire fölnéztem, már sehol sem volt.

3.

Hajnalodott, amikor valaki bejött a szobámba.

Háta, akár egy diófa, hosszú árnyékot vetett a festményre, anyám fali arcát is eltakarva előlem.

Az ablakhoz vonszoltam magam.

Hamvas és viaszos levelek páráltak, csillámlottak a távoli messzeségben. Mégis úgy éreztem, elég, ha csak kinyújtom kezem, ujjam hegyével megérinthe-tem őket, letörölhetem róluk a szűz harmatcseppeket. Minden mozdulatlanságba dermedt.

– Sajnálom, hogy felébresztettelek – mondta Gás-pár bocsánatkérés nélkül, majd sokáig meg sem szó-lalt, vakon bámult a semmibe.

– Hányan maradtunk? – kérdeztem, közben feléje sem néztem.

Nem válaszolt, inkább töltött egy kupicával.

A mélyben mintha roppant malomkövek gördültek volna idegtépő csikorgással.

– Alig háromszázan – suttopta.

– Miért nem jött segítség? – szóltam. – Miért nem üzen senki? Senkinek nem vagyunk többé fontosak?

Anyámra gondoltam, s az ágyam fölött függő kép-re emeltem tekintetem: arca úgy ringott fölöttem, akár a tenger a saját, sötétlő mélysége fölött.

– Talán épp most üzen valaki – mondta Gáspár, miközben szeme sarkából engem figyelt.

Aztán lehajtotta a fejét, mint aki cseppet sem kí-váncsi a reggelre, arra, hogy feljön-e még a Nap ró-zsaszín korongja.

Ismeretlen francia mester: Zrínyi Miklós, papír, rézmetszet, 1584 (MNM, Történelmi Képcsarnok, fotó: Király Attila)

– Elhagytak bennünket – tettem hozzá alig hall-hatóan, mélységes melankóliával, de vendégem vala-mi egész másra gondolhatott.

Felhajtottam a szilvapálinkát.

Érezni akartam az ízét, a földnek ízét, anyámét, apámét és gyermekeimét, régvolt szerelmekét.

– A vár körüli mocsarak és az árkok kiszáradtak – hallatszott újra Gáspár rekedt hangja, de mintha már nem is az övé lett volna. – Nem véd már bennün-ket senki és semmi.

Ekkor váratlanul letérdelt az ablak elé. Én is mel-léléptem, és szótlánul összekulcsoltam a kezem.

Egy pillanat az egész, mormoltam magamnak, egyetlen kimerevített pillanat lesz, kőbe vésett ragyogás, amelybe végleg beleégsz, mint ahogy Uccello festményeinek karcsú agarai dermednek bele a halálos vágatába, aztán a kard szélvészként suhanó pengéje a mellkason, az elborzasztó és rettentő fáj-dalom, a kormos levegőt hasítva mar beléd a fel-ismerés: sikerült átjutnod, mint tú fokán a teve, és ugyanúgy, ahogy betegséged idején édesanyád, a gyönyörű Karlovics Ilona, akár egy fényesre csi-szolt, sima kavicsot, úgy vonja majd arcodat tenye-rébe az Úr.

Utolsó lobbanó, hajnali gyertya.

